

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

"ЗАТВЕРДЖУЮ"
Проректор з наукової роботи та
міжнародного співробітництва

Володимир ЄРМАЧЕНКО

Економічна психологія

робоча програма навчальної дисципліни

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

**05 “Соціальні та поведінкові науки”
051 “Економіка”
третій (освітньо-науковий)
“Економіка”**

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

**вибіркова
українська**

Завідувач кафедри
соціальної економіки

Галина НАЗАРОВА

**Харків
2021**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри соціальної економіки
Протокол № 6 від 24.12.2021 р.

Розробники:
Лугова Вікторія Миколаївна, к.е.н., доц. кафедри соціальної економіки

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**

Навчальний рік	Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри

Анотація навчальної дисципліни

Економічна психологія – новий міждисциплінарний напрямок науки, який стрімко розвивається та спонукає поєднати принципи та прийоми економіки та психології для дослідження економічної поведінки особистості, взаємовідносин суб'єктів господарської сфери, окремих сфер економічної діяльності та регіонів. Серед проблем, що знаходяться у центрі її уваги, – питання місця людини в системі продуктивних сил, структури економічної свідомості й проблем її формування; вивчення ставлення людини до різних форм власності; психологічні аспекти розподілу і споживання; кількісні та якісні характеристики потреб людини, закономірності їх зародження, розвитку, задоволення і відтворення; психологічні умови ефективності планування; розробка на основі психологічних досліджень концепцій і практичних рекомендацій, здатних вплинути на подальше підвищення якості життя людей.

Навчальна дисципліна «Економічна психологія» надає можливість здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» ОНП «Економіка» оволодіти здатністю орієнтуватись у психологічних аспектах проблем споживчої поведінки, фінансів і грошового обігу, економічної політики; знаходити і аналізувати психологічні чинники, що впливають на економічну активність; прогнозувати можливі наслідки впливу психологічних чинників на різні форми економічної поведінки; акцентувати увагу на індивідуальних відмінностях економічної поведінки окремих суб'єктів; використовувати отримані знання для формування власної економічної поведінки.

Навчальна дисципліна «Економічна психологія» належить до вибіркового навчальних дисциплін.

Мета навчальної дисципліни: вивчення здобувачами теоретичних засад економічної психології та набуття практичних навичок використання психологічного підходу до аналізу економічних явищ та процесів.

Характеристика навчальної дисципліни

Курс	1А, 2А
Семестр	1,2,3
Кількість кредитів ECTS	5
Форма підсумкового контролю	Залік

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Пререквізити	Постреквізити
Статистика	Математичні методи, моделі та інформаційні технології у наукових дослідженнях
Креативна економіка	Людський розвиток
Соціальна економіка і політика	
Регіональна економіка	

Компетентності та результати навчання за дисципліною

Компетентності	Результати навчання
Здатність визначати та грамотно використовувати науковий апарат та основні категорії економічної психології	вміти використовувати понятійно-категоріальний апарат економічної психології в професійній діяльності та життєдіяльності
Здатність до розуміння соціально-психологічних аспектів економічної свідомості та економічної поведінки	уміти аналізувати економічні процеси і цілеспрямовано впливати на них, формувати власну економічну поведінку
Здатність розуміти сутність економічної соціалізації та визначати ефективні механізми економічної соціалізації	уміти визначати механізми економічної соціалізації та застосовувати їх
Здатність аналізувати поведінку споживачів та визначати чинники споживання	уміти аналізувати поведінку споживача та визначати соціально-психологічні, особистісні, економічні та ситуативні чинники споживання
Здатність розуміти психологічні та соціокультурні особливості ставлення до грошей, визначати грошові типи особистості	уміти аналізувати психологічні та соціокультурні особливості ставлення до грошей, визначати грошові типи особистості
Здатність оцінювати вплив психологічних факторів на фінансову поведінку особистості	уміти оцінювати вплив психологічних факторів на фінансову поведінку особистості
Здатність розуміти психологічні аспекти трудової діяльності, мотивації особистості та відповідальної професійної поведінки	уміти здійснювати аналіз психологічних аспектів трудової діяльності, забезпечувати високий рівень мотивації праці та формувати відповідальну професійну поведінку
Здатність розуміти психологічні особливості економічної поведінки і діяльності особи підприємця	уміти проводити психологічний аналіз економічної поведінки і діяльності особи підприємця

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти економічної психології

Тема 1. Вступ до економічної психології

1 Економічна психологія як наука, її об'єкт, предмет, принципи та завдання. Економічна психологія як сфера людської діяльності. Об'єкт та предмет економічної психології. Принципи та завдання економічної психології. Мікроекономічна і макроекономічна психологія.

2. Історія виникнення та розвитку економічної психології. Еволюція економіко-психологічних ідей в історії розвитку людства. Становлення економічної психології як наукової дисципліни. Сучасні концепції економічної психології.

3. Економічна психологія в системі наук. Міждисциплінарні зв'язки економічної психології. Співвідношення економічної психології та інших психологічних дисциплін.

4. *Методи досліджень в економічній психології.* Методологічні засади проведення досліджень в економічній психології. Методи досліджень в економічній психології

Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка

1. *Економічна свідомість і економічне мислення.* Феномен економічної свідомості. Структура та форми економічної свідомості. Економічне мислення.

2. *Поняття економічної поведінки.* Сутність економічної поведінки. Складові економічної поведінки.

2. *Когнітивні компоненти економічної поведінки.* Прийняття економічного рішення. Вибір і розрахунок. Ризик і виграш чи програш. Психологічні витрати економічного рішення.

3. *Афективні компоненти економічної поведінки.* Емоції та їх роль у прийнятті економічних рішень.

4. *Мотиваційно-вольові компоненти економічної поведінки.* Економічні мотиви. Вольові компоненти економічної поведінки.

Тема 3. Економічна соціалізація

1. *Економічна соціалізація та її вплив на економічну поведінку.* Сутність соціалізації особистості. Механізми економічної соціалізації.

2. *Види економічної соціалізації.* Трудова соціалізація. Власне економічна соціалізація. Споживча соціалізація.

3. *Етапи економічної соціалізації.* Економічна соціалізація дітей. Економічна соціалізація підлітків. Економічна соціалізація дорослих.

Тема 4. Психологія споживання

1. *Споживання як проблема економічної психології.* Товар і послуга як об'єкти споживання. Споживчий вибір. Соціальні групи споживачів. Поведінка споживача. Типові ефекти споживацької поведінки.

2. *Чинники споживання.* Соціально-психологічні чинники поведінки споживача. Психологічні (особистісні) чинники споживання. Економічні чинники споживання. Ситуативні чинники споживання.

3. *Моделі вибіркової поведінки споживача.* Модель купівельної поведінки Ф. Котлера. Модель споживчого вибору М. Фрідмана. Модель Андресона. Модель Ф. Нікосія. Модель Дж. Ховарда-Шеса.

4. *Товарний фетишизм та демонстративне споживання.* Товарний фетишизм як соціально-психологічна проблема. Причини товарного фетишизму. Психологічне поле товарного фетишизму. Демонстративне споживання. Мотивація демонстративного споживання.

Змістовий модуль 2. Практичні проблеми економічної психології

Тема 5. Психологія грошей

1. *Сутність психології грошей.* Гроші як об'єкт психологічних досліджень. Психологічні аспекти сприйняття грошей. Соціокультурні особливості ставлення до грошей. Ставлення до грошей у різних соціальних груп.

2. *Гроші як мірило відносин між людьми.* Стратифікація людей по відношенню до величини оплати праці, витрати грошей. Психологічні особливості функціонування грошей поза сферою товарного виробництва

3. *Гроші та особистість.* Вплив грошей на формування особистості. Вплив вольових якостей на ставлення до грошей. Грошові типи особистості

Тема 6. Психологія багатства та бідності

1. *Психологія багатства.* Зміст уявлень про багату і бідну людину. Специфіка ознак, за якими людей відносять до багатих. Основні характеристики психології багатства.

2. *Психологія бідності.* Сутність бідності як психологічного феномену. Причини бідності. Особистісні характеристики бідності.

Тема 7. Психологія праці

1. *Поняття праці як фактора виробництва та соціально-психологічної категорії.* Психологічні аспекти трудової діяльності. Взаємозв'язок структури праці та особистості. Вплив праці на розвиток особистості.

2. *Адаптація до праці та фактори її мотивації.* Розвиток особистості як суб'єкта праці. Вибір професії та професійний відбір. Мотивація особистості та відповідальна професійна поведінка.

4. *Психологічні основи професіоналізації особистості.* Професіоналізація особистості. Проблеми конкурентоспроможності і професійної кар'єри.

5. *Професійна деформація особистості.* Вплив професійної діяльності на особистісні структури людини. Причини появи професійних деформацій.

Тема 8. Психологія підприємницької діяльності

1. *Підприємництво як соціально-психологічне явище.* Роль економіко-психологічного феномену підприємництва в розвитку суспільства. Психологічні передумови підприємництва. Стадії розвитку підприємництва.

2. *Етика та ідеологія підприємництва.* Соціально-економічні функції сучасного підприємництва. Проблема етики підприємницької діяльності.

3. *Соціально-психологічний портрет підприємця.* Соціально-психологічний портрет особистості підприємця в культурно-історичній динаміці Соціально-психологічні якості сучасного підприємця.

Перелік практичних занять, а також запитань і завдань до самостійної роботи наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Методи навчання та викладання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів передбачене застосування як репродуктивних, так продуктивних методів навчання, серед яких: лекції проблемного характеру (тема 4, тема 7), міні лекції (тема 6), робота в малих групах (тема 5, тема 6, тема 7), дискусії (тема 3, тема 4), ділові ігри (тема 2, тема 4), презентації (тема 7, тема 8), індивідуальна творча робота (тема 8).

Порядок оцінювання результатів навчання

Оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни «Економічна психологія» проходить за накопичувальною (100-бальною) системою оцінювання.

Оцінювання здійснюється за такими видами контролю:

поточний контроль, що відбувається протягом семестру під час проведення лекційних, практичних занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу отримати залік – 60 балів);

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Поточний контроль включає оцінювання роботи здобувачів під час:

практичних занять:

виконання здобувачем практичних завдань, участі в дискусіях. Кожне практичне завдання оцінюється у 5 або 10 балів, залежно від складності завдання. Максимальна оцінка ставиться за наявності обґрунтованих висновків та своєчасної здачі завдання. Загальна кількість балів 60.

участь у ділових іграх. Кожна гра оцінюється у 5 балів. Максимальна оцінка ставиться за активної участі у виконанні завдань гри та своєчасної здачі завдання. Загальна кількість балів 10.

поточна контрольна робота, максимально оцінюється в 10 балів. Вона виконується в ПНС і містить питання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля. Максимальна оцінка ставиться за наявності повної, правильної відповіді та обґрунтованих висновків. Загальна кількість балів за контрольні роботи – 20;

самостійної роботи:

ведення термінологічного словника та створення структурно-логічної схеми за лекційним та додатковим матеріалом. Максимальна оцінка ставиться у разі повного охоплення лекційного матеріалу, використання додаткових джерел та своєчасної здачі завдання. Загальна кількість балів 10.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи здобувачів, є такі: глибина і міцність знань відповідно до базових понять, рівень мислення; уміння систематизувати знання за окремими темами; уміння робити обґрунтовані висновки, володіти категорійним апаратом, навичками та прийомами виконання практичних завдань; уміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію, обробку та аналіз; самореалізація на практичних заняттях.

Підсумковий контроль знань та компетентностей здобувачів із навчальної дисципліни здійснюється на підставі підсумовування оцінок за всі види контролю, які мали місце протягом семестру.

Здобувача слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімумально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль (а отже і залік) упродовж семестру – 60 та максимально можлива кількість балів – 100.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: «60 і більше балів – зараховано», «59 і менше балів – не зараховано» та заноситься у залікову «Відомість обліку успішності» навчальної дисципліни.

Виставлення підсумкової оцінки здійснюється за шкалою, наведено в таблиці «Шкала оцінювання: національна та ЄКТС».

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	Незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Форми оцінювання та розподіл балів наведено у таблиці «Рейтинг-план навчальної дисципліни».

Рейтинг-план навчальної дисципліни

Тема	Форми та види навчання		Форми оцінювання	Мак бал
1	2		3	4
Тема 1. Вступ до економічної психології	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 1	Лекція за питаннями: 1 Економічна психологія як наука, її об'єкт, предмет, принципи та завдання. 2. Історія виникнення та розвитку економічної психології. 3. Економічна психологія в системі наук. 4. Методи досліджень в економічній психології		
	Практичне заняття	Практичне завдання «Методи досліджень в економічній психології»	Активна участь у виконанні завдань	5
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття		
Тема 2. Економічна свідомість та економічна поведінка	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 2	Лекція за питаннями: 1. Економічна свідомість і економічне мислення. 2. Поняття економічної поведінки. 3. Афективні компоненти економічної поведінки. 4. Мотиваційно-вольові компоненти економічної поведінки		
	Практичне заняття	Ділова гра «Економічна свідомість та економічна поведінка»	Активна участь у виконанні	5

			завдань	
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття		
Тема 3. Економічна соціалізація	Аудиторна робота			
	Лекція 3	Лекція за питаннями: 1. Економічна соціалізація та її вплив на економічну поведінку. 2. Види економічної соціалізації. 3. Етапи економічної соціалізації.		
	Практичне заняття	Дискусія «Особливості економічної соціалізації у XXI столітті». Практичне завдання «Аналіз механізмів економічної соціалізації»	Активна участь у виконанні завдань	10
	Самостійна робота			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття		
Тема 4. Психологія споживання	Аудиторна робота			
	Лекція 4	Лекція за питаннями: 1. Споживання як проблема економічної психології 2. Чинники споживання 3. Моделі вибіркової поведінки споживача		
	Практичне заняття	Ділова гра «Чинники споживання». Дискусія «Моделі вибіркової поведінки споживача»	Активна участь у виконанні завдань	5
	Лекція 5	Проблемна лекція «Товарний фетишизм та демонстративне споживання»		
	Практичне заняття	Практичне завдання: Діагностика демонстративності споживання. Дискусія «Чи можливо подолати демонстративне споживання у сучасному світі?»	Активна участь у виконанні завдань	10
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Ведення термінологічного словника за лекційним матеріалом			
Тема 5. Психологія грошей	Аудиторна робота			
	Лекція 6	Лекція за питаннями: 1. Сутність психології грошей. 2. Гроші як мірило відносин між людьми. 3. Гроші та особистість.		
	Практичне заняття	Робота в малих групах «Визначення ролі грошей у житті сучасної людини»	Активна участь у виконанні завдань	5
		Контрольна робота	Перевірка контрольної роботи	10
	Самостійна робота			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Ведення термінологічного словника за лекційним матеріалом			

Тема 6. Психологія багатства та бідності	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 7	Міні лекції за питаннями: 1. Психологія багатства. 2. Психологія бідності		
	Практичне заняття	Робота у групах «Уявлення про багату і бідну людину»	Активна участь у виконанні завдань	5
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Ведення термінологічного словника за лекційним матеріалом			
Тема 7. Психологія праці	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 8	Лекція за питаннями: 1. Поняття праці як фактора виробництва та соціально-психологічної категорії. 2. Адаптація до праці та фактори її мотивації 3. Психологічні основи професіоналізації особистості		
	Практичне заняття	Робота у групах «Виявлення мотиваційних факторів професійної діяльності». Дискусія	Активна участь у дискусії	5
	Лекція 9	Проблемна лекція «Професійна деформація особистості»		
	Практичне заняття	Семінар-дискусія «Професійні деформації та робота з ними». Презентація	Активна участь у виконанні завдань	10
	<i>Самостійна робота</i>			
	Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Ведення термінологічного словника за лекційним матеріалом		
Тема 8. Психологія підприємницької діяльності	<i>Аудиторна робота</i>			
	Лекція 10	Лекція за питаннями: 1. Підприємництво як соціально-психологічне явище 2. Етика та ідеологія підприємництва 3. Соціально-психологічний портрет підприємця		
	Практичне заняття	Презентація «Соціально-психологічний портрет сучасного підприємця»	Активна участь у виконанні завдань	10
		Контрольна робота	Перевірка контрольної роботи	10
	<i>Самостійна робота</i>			
Питання та завдання до самостійного опрацювання	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до заняття, огляд теоретичного матеріалу. Підготовка до контрольної роботи	Творча робота	10	

Рекомендована література

Основна

1. Бутко М. П. Економічна психологія. [текст] навч. посіб. / За заг. ред. Бутка М. П. / М. П. Бутко, А. П. Неживенко, Т. В. Пепа – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 232 с.
2. Ложкін Г. В. Економічна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г.В.Ложкін, В. Л. Комаровська. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2014. – 412 с
3. Механізм мотивації управлінського персоналу : монографія / М. С. Дороніна, Л. О. Сасіна, В. М. Лугова, Г. М. Надьон. – Харків : АДВАТМ, 2010. – 240 с.
4. Психологія праці та інженерна психологія : навч. посібн. / укл. О.С. Юрков. - 2-ге вид., перероб. і доп. – Мукачево: МДУ, 2018 – 187 с
5. Фера С.В. Економічна психологія : навчально-методичні рекомендації до курсу «Економічна психологія» для студентів 4-го курсу спеціальності «Психологія». – Чернігів, 2015. – 76 с.

Додаткова

6. Гусева О. Ю. Психологія підприємництва та бізнесу: навчальний посібник / О. Ю Гусева., С. В. Легомінова, О. В. Воскобоева та ін. – Київ : Державний університет телекомунікацій, 2019. – 257с.
7. Ложкін Г. В. Психологія праці : навчальний посібник / Г. В. Ложкін, Н. Ю. Воленюк, О. О. Солтик. – Хмельницький: ХНУ, 2013. – 191 с.
8. Підприємництво [Текст] : підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко [та ін.]. – Харків : УкрДУЗТ, 2018. – Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності. – 241 с.
9. Поведінка споживача [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Зозульов О.В., Гнітецький Є. В.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 2,28 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 99 с.
10. Arnold J. Work Psychology / J. Arnold, I. Coyne, R. Randall, F. Patterson. –7th ed. – Pearson Education Limited, 2020. – 654 p
11. Arnold-Forster A. Feelings and Work in Modern History: Emotional Labour and Emotions about Labour / A.Arnold-Forster, A.Moulds. – Bloomsbury Academic, 2022. — 280 p.
12. Helder C. How to Influence People: Motivate, Inspire and Get the Results You Want / C. Helder. – 2 edition. – Wiley, 2019. – 164 p
13. Mental Health in the Workplace: Strategies and Tools to Optimize Outcomes / Riba M. B., Parikh S. V., Greden J.F. (eds.). – Springer, 2019. – 218 p.

Інформаційні ресурси

14. Психологическая библиотека Киевского Фонда содействия развитию психической культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua>
15. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна «Економічна психологія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/enrol/index.php?id=7705>